

Flere fattige barn

Hedda (5) får ikke gå i bursdag eller reise på ferie

Hedda (5) og mammaen er fattige. De teller kronene og skjuler sin nød. Barnehagejenta fra Oslo er ett av nærmere 100 000 barn som lever i fattigdom.

INGENTING EKSTRA: - Datteren min har ikke så mange skift med klær, og det hender jeg vasker om kvelden for at hun må ha på den samme strømpebuksa eller genseren også neste dag. Vi lider ingen direkte nød, vi har alltid noe mat. Men vi har sjelden noe ekstra godt og kan ikke unne oss kafebesøk, kino eller ferie, sier Trine Lise. Foto: Illustrasjonsfoto: MARC OLLIVIER

Hege Kristin Fosser Pedersen

Publisert 01/06 2012 Oppdatert 29/04 2017

Barnetrygd og andre stønader til barn har ikke økt i takt med lønnsutviklingen. Det har bidratt til at andelen fattige barnefamilier i Norge har økt betydelig de siste 10 årene, viser ny forskning.

Det har 5 år gamle Hedda og mammaen hennes fått merke på kroppen. I går spiste de billige fiskekaker til middag. I dag er det fiskepinner og pasta - igjen. Nudler fra First Price og mais er fast tilbehør. Rundt en gang i måneden får de poser med mat fra Fattighuset i Oslo, og da er det fest hjemme - så lenge innholdet varer, smiler mamma Trine Lise.

Den lille familien er en av stadig flere barnefamilier som sakker akterut i verdens rikeste land. Verdens rikeste land har ikke færrest fattige barn i verden. Luksus som barnebursdager, Tusenfryd, ny sykkel til Hedda og ferie må mor og datter på Sagene i Oslo se langt etter.

Ingen penger igjen

Av hensyn til Hedda, som begynner på skolen i bydel Sagene i Oslo denne høsten, bruker vi ikke etternavn på familien i denne artikkelen. For at datteren ikke skal bli mobbet, vil heller ikke mammaen at vi skal ta bilde av dem. **I hverdagen skjuler de sin fattigdom så langt det lar seg gjøre.** Kun den nærmeste familien og vennene vet at kontoen til alenemammaen Trine Lise (25), som jobber deltid i butikk, nesten alltid er tom når måneden går over i neste. Og sånn har det vært siden datteren ble født og Trine Lise fremdeles var tenåring.

Ekspertene mener det kan være [lurt å snakke med barn om økonomi](#).

6500 flere

Flere fattige barn enn pensjonister

I Norge er andelen fattige barnefamilier økende, mens andelen fattige pensjonister er synkende, sier forsker.

Norge får stadig færre minstepensjonister, samtidig som minstepensjonen har økt de siste årene. Ifølge EU-definisjonen av fattigdom, er det en synkende andel eldre i Norge som kan kategoriseres som fattige.

- Det har vært en positiv utvikling av pensjonisters inntektsnivå de siste ti årene, sier forsker Axel West Pedersen ved Institutt for samfunnsforskning.

For barnefamilier har det siden 2001 derimot vært en økende andel fattige.

- I de skandinaviske landene var andelen fattige blant barnefamilier lavere enn blant befolkningen generelt. Nå er dette på vei til å endre seg, ifølge forskeren.

Trine Lises datter Hedda har nå følge av over 74 000 barn under 18 år som lever i familier med vedvarende lav inntekt, ifølge de siste tallene fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Sammenlignet med treårsperioden 2004 til 2006 er antall barn økt med 6500. Tilsammen 13 millioner barn i EU, Norge og Island får ikke dekket to eller flere basisbehov, som for eksempel tre måltider om dagen, viser nye tall fra Unicef.

Andelen fattige barnefamilier stiger årlig - også i Norge. Det sier professor Knut Halvorsen ved Sosialforsk på Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA).

Og Trine Lise er ikke alene.

[-Vi har dårlig råd, men vi er lykkelige med lite penger og rike fordi vi har to barn. Barn lever i nuet, og er ikke kjent med vår tankegang om penger og pent hjem, skriver en mamma i forumet vårt.](#)

- På 1990-tallet gikk barnefattigdommen ned i Norge fordi politikerne økte en rekke stønadsordninger som var rettet mot barnefamilier. På 2000-tallet gikk myndighetene motsatt vei, og det ser vi resultatet av nå. Da ble stønadene redusert, og barnefattigdommen har siden den gang økt, sier Halvorsen.

Sammen med en forskergruppe ved HiOA har Halvorsen skrevet rapporten «Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge».

[Halvparten av alle foreldre bruker barnetrygden på bleier, melk og brød](#), mens tre av ti foreldrepar sparer hele eller deler av den.

Fra hånd til munn

Trine Lise ble mamma til Hedda rett etter videregående. Noen videre utdanning har hun ikke hatt tid, råd eller overskudd til. Hele tiden har det vært bare de to, og de har levd sparsomt i leid leilighet sentralt i et gammelt arbeiderstrøk i Oslo. Hun har uføretrygdete foreldre som ikke kan hjelpe henne økonomisk eller med barnepass. Heldigvis har hun søsken som stiller opp som barnevakt når hun må jobbe kveldsskift.

- Jeg jobber så mye jeg kan i en dagligvarekjede i nærmiljøet. På sikt kan jeg kanskje få en heltidsstilling, bli butikksjef og gå opp i lønn. Inntil videre bruker jeg alt jeg tjener til å betale husleie, barnehage og løpende utgifter. Men mobiltelefon har jeg kjøpt meg. Klær arver vi mye og vi spiser veldig billig, oppsummerer Trine Lise. Ved første øyekast er det ikke mulig å se at hun og datteren nærmest lever fra hånd til munn. De ser velkledd og fornøyde ut. Oslofamilien er et eksempel på en «moderne fattig familie», som ikke kan delta på sosiale arenaer fordi kontoen er bunnskrapt.

MODERNE FATTIG: Hedda (5) og mammaen bor på Sagene i Oslo. De har ikke PC, reiser ikke på ferie og unngår barnebursdager. - Jeg er mest redd for at Hedda skal bli mobbet når hun begynner på skolen til høsten, sier alenemammaen. Foto: Illustrasjonsfoto: Colourbox.com

Ingen pynt på veggene

MER BARNETRYGD: Undersøkelser viser at hvis barnefamilier midt på 2000-tallet hadde mottatt like mye barnetrygd som ti år tidligere, ville vi hatt 10 000 færre fattige barn i Norge i dag, sier professor Knut Halvorsen ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Foto: Foto: Privat

Økt med 50 prosent

- **Det finnes ingen offisielt fastsatt fattigdomsgrense i Norge.** Et barn blir definert som fattig dersom familiens inntekt, justert for familiestørrelse, er 50 eller 60 prosent av inntekten som er vanlig i samfunnet.
- **Ca. 360 000 personer i Norge lever under lavinntektsgrensen**, som er satt til 357 000 kroner for en husholdning med to voksne og to barn, 221 000 kroner for en enslig forsørger med ett barn og 142 000 kroner for en enslig uten barn.
- I vestlige land definerer mange fattigdom som **mangel på ressurser og svekket mulighet for å fungere sosialt**. Barns mulighet til å delta i de samme aktivitetene som sine jevnaldrende er et sentralt punkt i offisielle handlingsplaner mot barnefattigdom.
- Barnefamilier utgjør 35 prosent av alle med vedvarende lavinntekt. **Andelen barn i denne gruppa har økt** fra 50 000 i 2000, til nærmere 80 000 i 2009.
- I løpet av 2000-årene skjedde det en **dobling i andelen barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt**, viser tall fra SSB. Rekrutteringen skjedde først og fremst blant enslige forsørgere, barn i store familier, barn i familier med svak yrkestilknytning og barn med innvandrerbakgrunn.

Kilde: Boka Barnefattigdom, Gyldendal

- Hedda har ikke så mange skift med klær, og det hender jeg vasker om kvelden for at hun må ha på den samme strømpebuksa eller genseren også neste dag. Vi lider ingen direkte nød, vi har alltid noe mat, men vi har sjelden noe ekstra godt eller kan unne oss kafebesøk, kino eller utenlandsferie, sier Trine Lise.

Hun kikker langt etter en kurv med jordbær som naboparet på kafeen på Sagene spiser.

- Det er det lenge siden vi har spist, sier hun. Hun legger til at Hedda ikke kjenner til noen annen hverdag og er et trygt og harmonisk barn som ikke maser om nye klær og mange leker - foreløpig. Moren gruer seg til datteren begynner på skolen, trenger flere bøker, blir bedt i mange bursdager og vil være med på fritidsaktiviteter.

- Jeg har ikke råd til å bruke 100 kroner på gaver til andre barn, eller 1000 kroner på dansekurs. Det blir vanskelig å forklare for Hedda jo eldre hun blir at hun faktisk ikke har råd til det samme som andre familier, sier Trine Lise.

Moren sier at de helst unngår å invitere hjem datterens venninner. For det første har de ikke så mye ekstra mat, og hun er redd for at barna og deres foreldre lett skal skjønne at de er fattige. **Hun innrømmer at det er vanskelig og stigmatiserende å være "moderne fattig" i Norge i 2012.** Den 25 år gamle mammaen har så lyst til å være ufornuftig fra tid til annen. Ta en øl med venner og spise ute. Det er nesten utelukket.

I den lille, leide 2-romsleiligheten sover mammaen på sovesova i stua. Datteren Hedda har sitt eget lille rom på 7 kvadratmeter. Alle møblene er kjøpt på Ikea, på loppemaked eller gitt av venner.

- Vi har ingen PC hjemme, på klesstativet i gangen henger det få ytterklær. Vi har lite pynt på veggene og friske blomster i vaser, sier hun rolig. - Jeg har jo vært hjemme hos andre småbarnsfamilier her i strøket, så jeg vet hvordan de har det. Det likner ikke mye på vårt hjem!, sier hun uten misunnelse.

Etterlyser økte ytelser

Fratrukket inflasjon er barnetrygden redusert med 17 prosent for første barn fra 1996 til 2008.

Professor Knut Halvorsen ved HIOA mener økt barnetrygd og oppjustering av barnetilleggene i trygdeordninger er blant tiltakene som kan forbedre fattige barns situasjon. Barnetrygden er ikke satt opp eller kostnadsjustert siden 1996, og på disse årene har vi hatt en høy inntektsvekst.

- Barnetilleggene i trygdeordninger har stagnert. I 2001 ble søskentillegget i barnetrygden og forsørgerfradraget i skatt fjernet. Senere ble det slutt på småbarnstillegget. **Undersøkelser viser at hvis barnefamilier midt på 2000-tallet hadde mottatt like mye barnetrygd som ti år tidligere, ville vi hatt 10 000 færre fattige barn i Norge i dag, sier han.**

Halvorsen sier at disse foreldrene på ulike måter prøver å skjerme barna.

- De skjærer trolig ned på eget forbruk, samtidig som en kutter ut forbruk som ikke er strengt tatt nødvendig slik som feriereiser og utflukter, utsetter større anskaffelser og tar opp gjeld.

[Barn vet mer om penger og kort enn vi foreldre tror.](#)

Henger ikke med

Knut Halvorsen sier at det heller ikke er foretatt økning i velferdsordninger som kan sikre barnefamilier god økonomi når foreldrene ikke har inntektsgivende arbeid.

I rapporten foreslås et helt batteri av forslag til hvordan barnefattigdommen i Norge kan reduseres:

- Vi foreslår økte kontantytelser (oppjustering av barnetrygden), høyere barnetillegg til trygder (uføretrygd, dagpenger under arbeidsløshet m.v.) og høyere sosialhjelpssatser.

I tillegg foreslås en rekke tiltak rettet direkte mot alle barn - fattige eller ikke fattige, **slik som gratis fritids- og kulturtilbud, gratis bruk av idrettsanlegg, gratis kjernetid i barnehager, etablering av ungdomssentre, rett til sommerjobb for 16-18 åringer (minst tre uker betalt av kommunen), gratis skolemåltider, gratis (eller rimelig) skoleuniform, gratis skoleutflukter og gratis leksehjelp, oppsummerer Halvorsen.**

Ond spiral

Alenemamma Trine Lise lovpriser det norske velferdssamfunnet som gjør at hun og Hedda ikke trenger å sulte, fryse eller bo på gata selv om de er fattige i norsk målestokk. Trine Lise tjener rett over 220 000 kroner. Som eneforsørger mottar hun bostøtte, dobbel barnetrygd og bidragsforskudd fra staten. Å leie leilighet i Oslo er dyrt, men det er her hun har jobb, har sitt nettverk og barnehage.

“

En spørreundersøkelse blant 8000 barn viser at de godene som har størst betydning for levestandarden til barn i skolealder, er å kunne gå i bursdag med gave, holde bursdagsselskap selv og delta i organiserte fritidsaktiviteter. Å ha egen sykkel fikk også stor oppslutning.

- Jeg kommer selv fra en fattig familie med foreldre som har vært syke hele livet mitt. Jeg fikk liten støtte og oppbacking hjemmefra til å ta kloke valg. Men jeg er fatisk stolt av at jeg tar hånd om datteren min på en god måte, og verken barnevernet eller barnehagen har noe å utsette på hvordan jeg oppdrar henne.

Det er mange enslige forsørgere blant de fattigste, men veksten i fattige barnefamilier siden 2004 er spesielt sterk blant ikke-vestlige innvandrere. Årsaken er ofte en kombinasjon av barnerike familier og at få er i jobb. I familier med bakgrunn fra Irak, Afghanistan og Somalia lever opp mot 7 av 10 barn i familier med vedvarende lavinntekt, ifølge EUs definisjon.

Store forskjeller i barnetillegg

Forskergruppen, som består av blant andre vitenskapelig assistent Hege Larsen og prosjektleder og førsteamanuensis Sissel Seim ved Sosialforsk, er kritiske til at barnetilleggene i trygdeordninger varierer mellom 4420 kroner for arbeidsløse og 31 686 kroner per år for foreldre som er uføretrygdet.

- Vi har ikke funnet noen forklaring på hvorfor disse barnetilleggene er så ulike. Det er ingen logikk bak summene, sier HiOA-forsker Sissel Seim.

Prosjektgruppen anbefaler at det videre lages en ny handlingsplan som blant annet omfatter en gjennomgang av velferdsordninger, og hvor barn og unge tas med i utvikling av forskning og tiltak.

FRA HÅND TIL MUNN: Trine Lise og datteren Hedda har det nødvendigste, men ingenting ekstra. De trenger ikke å tigge, men ønsker seg en hverdag der de slipper å snu alle kronene hele tiden. Foto: Illustrasjonsfoto: Lasse Nørbaek

[14 tips som gir deg og familien bedre økonomi.](#)

Klarer oss

- Vi skal klare oss. Hedda skal få de mulighetene jeg ikke fikk. Jeg skal sørge for at hun tar en lang utdanning og håper at hun ikke får barn like tidlig om meg eller min mor. Det gjør det ikke lett å komme seg ovenpå økonomisk, sier Trine Lise. Nå skal datteren tilbake i barnehagen og Trine Lise på kveldsskift. Det står et par tusenlapper igjen på kontoen og det er enda to uker igjen til neste lønning.

I risikozonen

5 grupper barn er utsatt for stor risiko for å vokse opp med vedvarende fattigdom:

- Barn i familier der ingen foreldre er i arbeid og familien er avhengig av trygdeytelser eller sosialhjelp, for eksempel på grunn av arbeidsledighet eller helseproblemer.
- Barn i familier med mange barn.
- **Barn av enslige foreldre.**
- Barn i familier med innvandrerbakgrunn, spesielt ikke-vestlig bakgrunn.
- Unge på 18 år ved etablering i voksenlivet.